

Kredo

Müstəqil ictimaiyyəti, publisistik qəzet №63-64 (1241-1242) 24 oktyabr 2024-cü il Qiyməti 1 manat

Qəzet 1999-cu ilin oktyabrından çıxır

QULU MƏHƏRRƏMLİ - 70

İTİ GÖZ, İTİ NƏZƏR USTADI

Əli Rza Xələflinin "İti baxış bucağı" kitabı üzərində düşüncələr

Bəli, mən elə belə də düşünürəm. Həqiqətləri, doğruları, doğruluqları görmək üçün iti göz, iti nəzər gərəkdir. İti göz, iti nəzər deyəndə sadəcə nəyisə görməkdən söhbət getmir. Bunun üçün ifadənin mahiyyətinə diqqət yetirmək lazımdır. Yəni, doğrular, həqiqətlər sadəcə gözlə, nəzərlə yox, ağıl, idrak gözü ilə görünə bilər. Məhz iti göz, iti nəzər dedikdə biz ağıl, düşüncəni nəzərdə tuturuq.

Qulu Məhərrəmli Azərbaycan cəmiyyətində sözün həqiqi mənasında uşaqdan böyüyə hər kəse tanınan, məlum olan obrazdır. Hələ neçə illər bundan əvvəl şəhidlər xiyabanından apardığı reportajın emosiyası, təəssüratı indiki kimi yadımdadır. Görünən effektin arxasında o, tarixi elə dəqiq faktlar, həm də cəlbədiçi ifadə tərzilə nitqinə gətirdi ki, istər-istəməz ekranın qabağından geriyyə çəkilib bilmirdim. Düşünürəm ki, mənim həmin məqamlarda yaşadığım hissləri, yəni məni ekrana çəkən, öz cazibəsində saxlayan həmin reportaj və onun aparıcısı, şübhəsiz, uzun illər o görüntülərin şahidi olanların yaddaşından çıxıb bilməz.

Qulu Məhərrəmli tərcümeyi-hal ilə yazdığı əsərlərinin çoxsaylı xronikası ilə təzədən oxuculara təqdim etməyə lüzum görmürəm. Çünki bu barədə kifayət qədər monoqrafiya boyu məlumat verilir. Bu əsəri monoqrafiya hesab etməyim ki, mənə mübahisəli görünə bilər. Ancaq mən bu qənaətdəyəm ki, görkəmli jurnalist-publisist çox zəngin publisistika yaradıcılığı "İti baxış bucağı" adı ilə təqdim olunan bu kitabda kifayət qədər öz təhlilini tapıb. Elə buna görə də həmin termini işlətməkdən çəkinmədim. Çünki müəllif görkəmli jurnalist-publisist və jurnalistika sahəsində ilk nəzəriyyəçi alimlərimizdən birinin çox dəyərli yaradıcılığının mühüm sahəsini bu əsərinə tədqiqat obyektinə seçib.

Müəllif birinci növbədə Qulu Məhərrəmli ümumi yaradıcılıq yoluna nəzər salır. Əlbəttə, bu istiqamətdə onun portret cizgilərini də unutmur. Xüsusi diqqət və yanaşma ilə görkəmli jurnalistin portretindən ümumi cizgilərlə danışıq belə, dəqiq və aydın təsvir yaratmağa çalışır. Mənə xoş gələn o oldu ki, müəllif birinci növbədə Qulu Məhərrəmli xarakterik cizgilərini özünəxas obrazlarla təqdim edir. Əslində indi mənim də istifadə edəyəm müəllif düşüncələrində etnik yaddaşın çox maraqlı elementləri ilə qarşılaşmalı oluruq.

"Ağzı dönməz" adı altında təqdim olunan esse müəllif xalq yaddaşından gəlmə elə elementləri diqqətə çəkir ki, istər-istəməz sözün və ön başlıca, təqdim olunan obrazın cazibəsinə düşməli olursan. Az qala, çox yaxşı tanıdığım bir söz adamının sanki görünməyən tərəflərini gözünün qabağına gətirirsən.

Ə.R.Xələfli "Ağzı dönməz" adlı esseni nadir effekt göstəricisi olan epizodla başlayır: "Mən elat, tərəkmə mühitində böyümüşəm. Elat adamları sözü açıq deməyi, dediyinin dəyərini bilməyi həmişə üstün tutur. Elat adamlarının sözü qanundan, kitabdən ötdür. Professor Qulu Məhərrəmli hansı səbəbdənsə yadıma düşəndə, ya da gözümə görünəndə düşüncəmdən şimşək kimi bir qənaətim keçir: Qulu ağzı dönməz adamdır. Atam Zal Əziz oğlu belələri haqqında deyirdi: "Oğulun ağzı dönməz... nənəm qurban belə oğula..." Ağzı dönməz... ağzı dönməzlik... gərək düşüncəndə, qənaətdə, fikrində, rəyində nə qədər aydın və duru olasan, bildiyinə axıracan inanasan və biləsən ki, bilirsən... Əgər bildiyinin namına ağzına qılınc da çəksələr geri dönmürsənsə, bu, olur ağzı dönməzlik. Ağzı dönməzliyin min bir bəlası var; keçmiş zamanlarda adamı asırdılar, kasirdilər, təqib eləyirdilər ağzı dönməzliyə görə. Sovet dövründə represiyalar vardı ağzı dönməzliyə görə. İndi də gözəndən, nəzərdən salmaqlar var, fəal həyatdan kənar qoymalar var... get, istəyirsən acından öl, sən bizə gərək deyilsən... bütün bunlar hamısı ağzı dönməzliyin fəsadlarıdır. Doğrudur, çətindir, əzablıdır, iztirablar hiddət və kədər dənizi yaradır və öz içindəki

ağzı dönməzi boğmaq istəyir. Amma, ağzı dönməzlərin qənimi unudur ki, yaratdıqları məhrumiyət və iztirab dənizləri ağzı dönməzlərin heç topuğundan da deyil, nəinki dizindən.

...Qulu Məhərrəmli hələlik mənim tanıdığım az, çox az ağzı dönməzlərdən biridir.

Doğrudur, elat adamları ağzı dönməzin yanında "ağzı yannmış" ifadəsi də işlədirlər. Özü də bu söz də bir rəğbət, bir təəssüf çaları da var. Müşahidə eləmişəm, "ağzı yannmış yaman pis ulad..." - canavar nəzərdə tutulur. Qədim türk mənaevi mühitində canavar qurd toteminə çox yaxındır, üst-üstə düşən tərəfləri var; insanlar qurdu qarğınır, qurdun xatirəsinə canavarı da qarğınır, eləcə, "ağzı yannmış" deyir. Elatda haqqına görə, inamına görə əzilmiş, sınımış adama "Onun ağzı yanub deyirlər". Ağzı dönməzlərin, ağzı yannır. Çünki, qalanan ocaqlardan, edam tonqallarından çox yuxarıdadır.

Qulu Məhərrəmli - müstəqillik dövrü Azərbaycan televiziyasının nəhəng qurucularından birini sevdiyi məkandan kənarlaşdıranda hamı dedi ki, Qulun "ağzı yandı".

Nə qədər acı olsa da, cəmiyyətdə bu həqiqət var. İnsanın özünə qapılması, öz sərhədlərinə çəkilməsi, daxili aləmi ilə tək-tənha qalması... bütün bunlar "ağzı yannmışdan" sonrakı depressiya mərhələsidir. Amma güclü xarakterlər daxilən sınımayan, bütövlüyünü mühafizə edən təbiətlər xüsusi instinktlə duyurlar ki, "...hətta qələbə çalsa belə, haqsız qalib saymaq olmaz. Qalib haqlı olandır". Bu sözlər də elə Qulu Məhərrəmliyə aiddir. Antik filosoflara qayğı hələ onun daxili aləminin, mənaevi mühitinin düsturudur. Qulumu sınımaqdan qoruyan bu inamdır.

...Elatda yenilməyən... adama "güllə batmaz, var" deyirlər. Qulun - onlar unudurdular ki, "oda yanmaz, suda batmaz" təbiəti var. Nəzərləri divarları kəsib keçir". Mətn o qədər cəlbədiçi və etnik yaddaşın təsir gücü altında elə dəqiqliklə qələmə alınmış ki, bircə cümlənin, bircə kəlmənin də ixtisarına cəsarət etmək olmur. Sanki ümumi obrazın dəqiq cizgilərinə xələf gətirmək qəbahətini üzərinə götürmək istəmirsən. Elə həmin giriş yazısında müəllif belə bir epigrafdan istifadə edir:

Düşüncəmi, sözümlü həqiqət soradı bil, Odumu, ocağımı qəlbimin çırağı bil.

Zənnimcə, bu iki misra ilə müəllif kitabı necə yazacağını, hansı meyarlara, hansı ölçülərlə ərsəyə gətirəcəyini də bəyan edir. Çünki haqqında yazdığı müəllifin təbiətini, başqa sözlə, kimliyini yaxşı bilir. Onun üçün aydındır ki, müraciət etdiyi müəllif dünyanın maddiyyət cəlbədiçiliyindən çox mənaeviyyət cazibəsinə doğru istiqamətə üstünlük verir.

(Davamı 10-cu səhifədə)

İTİ GÖZ, İTİ NƏZƏR USTADI

Əli Rza Xələflinin "İti baxış bucağı" kitabı üzərində düşüncələr

Şəddat CƏFƏROV,

**iqtsadiyyat elmləri üzrə fəlsəfə
doktoru,**

**Azərbaycan və Rusiya Yazıçılar və
Jurnalistlər Birliklərinin üzvü,
Beynəlxalq Yazıqlar Birliyinin üzvü**

(Əvvəli 1-ci səhifədə)

Bəli, Qulu Məhərrəmli biz ekran-
dan, efiəndə və mətbuata ardıcıl və da-
vamlı şəkildə müsahibələrindən əqi-
dəli, prinsipial, yaxşını yaxşı, doğrunu
doğru kimi görən, yalanı, qeyri-obyek-
tivi qətiyyətlə inkar edən ziyalı kimi
tanırıq.

Kitabın ümumi həcmi kifayət qə-
dər böyükdür. Və bütün kitabı ayrı-ay-
rı yazılara görə təhlilə çəkmək o qə-
dər də asan deyil. Amma hər halda
mən qeyd etməliyəm ki, birinci
bölmədə "Yazarın kimliyi, sözün
görməzə üzü" adı altında təqdim olu-
nan "Portretdən ümumi cizgilər",
"Xronikadan görünən tərəflər", "Port-
retin parlaq rəngləri" adlı yazılar Qulu
Məhərrəmliyə "Şəxsiyyət və yaradı-
cı" ziyalı obrazını kifayət qədər aydınlı-
ğı ilə təqdim edir.

Əlbəttə, hər bir yazı, hər bir yara-
dıcılıq məhsulu müəllif kitabıdır, bu
mənada müəllif kitabının forma, janr
seçiminə qəti etiraz etmək olmur. Po-
lemika üçün həmişə yer var. Müəllif
öz kitabını yazır. Təbii ki, Qulu Mə-
hərrəmliyə yaradıcılığı əsasında yazır.
Və hansı quruluşu, hansı formanı se-
çir, bu da müəllifin öz işidir. Zənnim-
cə, Əli Rza Xələfli Qulu Məhərrəmli-
nin publisistika yaradıcılığı haqqında
qeydlərini onun kitablarının sıra ardı-
cılığı ilə aparması da başa düşüləndir.
Müəllif "Zamanın rəngləri" ilə xü-
susi bir bölmədə Qulu Məhərrəmliyə
eyniadlı kitabının xarakteristikasını ve-
rir. Və yerli gəldikcə müəllifin həmin
kitabdakı bölmələrini də bu və ya di-
gər şəkildə təhlilə çəkir.

"Zamanın rəngləri" üçün onun öz
kitabında təqdim etdiyi bölmə belə ad-
lanır: "Çarpışan zaman da imkanlar və
iddialara münasibət". Elə bu ad altın-
da müəllif sənətkarın yaradıcılıq tə-
biətindən gələn maraqlı məqamları
açıqlayır. Bu bölmədə biz "Öncə bir-
iki söz", "Öncəgörmənin həyatı əsala-
rı", "Hadisələrə publisist baxışı", "A-
çıq danışmaq cəsəreti" adlı yazılarla
üz-üzə gəlirik. Müəllif bu hissədəki

yazısına Bəxtiyar Vahabzadədən belə
bir epigraf gətirir: "Qulu Məhərrəmli-
də güclü həqiqət hissi var. Onu təkcə
parlaq istedadına, peşəkarlığına görə
yox, həm də həqiqətə sadiqliyinə, mi-
lli köklərə bağlılığına, peşəkar jurnalist
olduğuna görə sevirlər". Bəri başdan
onu deyim ki, Ə.R.Xələflinin bu epig-
rafi burada gətirməsi təsadüfi deyil.
Çünki o Qulu Məhərrəmliyə yaxşı ta-
niyir, təbiətini də qədərincə öyrənib.
Əslində özünün demək istədiklərini
böyük sənətkarımız B.Vahabzadənin
ifadəsində görə bili. Ona görə də belə
bir aydın, birmənalı mövqə göstərən
epigrafa müraciət edir. Aydın məsələ-
dir ki, açıq danışmaq bilən, sərrast mü-
hakim yürüdən hər hansı bir şəxsi
cəmiyyət asanlıqla həzm edə bilmir.
Bu mənada Qulu Məhərrəmli də istis-
na deyil. Zənnimcə, Əli Rza Xələfliyə
açıq danışmaq cəsəreti ilə bağlı düşü-
ncələrə sövq edən əsas amil təsadüfi
deyil: "Cəmiyyətlə, yəni ictimai-siyasi
mühitlə açıq danışmaq, bütün zaman-
larda və demək olar ki, dünyanın bütün
ölkələrində problem olub. Doğrudur,
dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin bö-
yük əksəriyyətində demokratiyanın in-
kişafı ilə cəmiyyət və opponent münasib-
ətləri tənzimlənib. Yeni demokratik
dünya düzənində öz yerini tutmaqda
olan, sosializm düşüncəsinin dağılması
ilə azad nəfəs almaqda olan ölkələr də
çoxlu problemlərlə qarşılaşsa belə cə-
miyyət və opponent məsələsində yeni
dialoq müstəvisini yaratmaqdadır.
Təəssüf ki, bunu hələ də Şərğ və əsasən
müsləman ölkələri haqqında demək çə-
tindir. Məqsədimiz Şərğ və müsəlman
ölkələrində cəmiyyət və opponent prob-
lemünün mövdu vəziyyətini çözmək de-
yil. Bizim indiki durumda məqsədimiz
postsovet məkanının fonunda Azərbay-
can məkanı üçün cəmiyyət və opponent
məsələsinə münasibət bildirməkdir. Bu
münasibəti düzgün şərhlətməyin bir yu-
lu da məsələyə əks tərəfdən yanaşmaq-
dır. Yəni cəmiyyətlə açıq danışmaq is-
təyən opponenti nə gözəldir? Hadisələri
düzgün qavramaq gücü olan opponent
cəmiyyətlə açıq danışanda həqiqəti
yox, mənsub olduğu siyasi düşüncənin
mənafeini güdənlərin kəskin təziqətinə
maruz qalır. Ən müxtəlif yollarla belə-
lərini ümumi işə xəyanətə, milli mənə-
feyə dönməklərdə ittiham edir, açıq da-
nışmaq cəsəreti olanın müstəqil söz de-
mək imicinə ən müxtəlif tərəflərdən
zərbə vurulur. Bir çox hallarda cəmi-
yyətlə açıq danışmaq istəyənin karyerası
ilə vidalaşmaq məcbur olub, gözəndən
salınır, təcridəndən uduqluqlar sırasına
keçir. Ancaq xüsusi imici olan, özünə
güvənci olan bütün hallarda proseslərə
iradəsi ilə sağlam mövqeyini qoruyan
opponenti asanlıqla sıradan çıxarmaq
mümkün deyil". Düşünürəm ki, bu
qeydlər Qulu Məhərrəmliyə açıq da-
nışa bilmək cəsəretinə nə qədər güzgü
tutursa, bir o qədər də Ə.R.Xələflinin
Q.Məhərrəmliyə obrazına müraciətinə
güzgü tutur. Yəni bu düşüncələrdə biz
dövrümüzün yeni düşüncə ilə danışa
bilmək gücündə olan ziyalıları
görmək imkanı qazanırıq.

Ümumiyyətlə, Qulu Məhərrəmli
orijinal ziyalı tipi olaraq cəmiyyətdə
baş verən hadisələrə obyektiv oppo-
nent mövqeyində dayanma bilir. Bizim
indiki müşahidə imkanlarımızla qəde-
rinə təsdiq olunur. Mənim düşüncə-
mə görə baxmayaraq ki, tənqidi ya-

naşmalar azlıq təşkil edir, Ə.R.Xələf-
linin təhlil mövqeyində də Q.Məhərr-
rəmliyə obyektiv yaradıcılığına, oby-
ektiv, sərrast opponent mövqeyi ay-
dın duyulur.

Yuxarıda mən qeyd etmişdim ki,
özünün təhlil və şərhlərini Q.Məhərr-
rəmliyə kitablarının xronoloji ardıcılı-
ğı ilə aparır. Demək, növbəti sırada
yeni mövzu gəlir: "Zaman" a hopmuş
zaman"ın mahiyyəti. Müəllif Qulu
Məhərrəmliyə zəngin yaradıcılığı fonu-
nda maraqlı esse məqalələrini təq-
dim edir: "Dünyanı görmə bucağı: in-
tellectin gücü", "Yolun görünən üzü:
iqtisadi imkanlar, siyasi iddialar", "Ar-
zular və illuziyalar: maraqların çarpış-
ması fonunda", "Sakitlik esse düşmənin
iştəsi", "Müharibədə qələbənin başla-
ngıcı", "Siyasi oyunlar publisistik mü-
sahidə müstəvisində", "Düşüncənin
ipək yolu: ziddiyyətlər və problemlər".
Bu sonuncu qeydlərə də xüsusi diqqət
ayırmaq özümə borc bildim. Çünki
müəllif bu qeydlərdə Qulu Məhərrəm-
linin doğulub-böyüyü yerlərlə bağlı
düşüncələrini yada salır. Üstəlik, onun
Şuşada təhsil aldığı illəri xatırladı.
Düşünürəm ki, bunlar təsadüfi deyil.
Qulu Məhərrəmliyə yad-
daş savaşıda onun doğma yerlərə
bağlılıqdan gələn mübarizə əzmi də
xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Zənnim-
cə, mətnin bu hissədəki təəssüratlar
oxucu üçün də maraqlı olar: "Əslində,
Qulu Məhərrəmliyə yetişən Azərbaycan
mənafei mühitinin mənzərəsinə göz
önünə gətirsək, təqribən belə bir qənaət
hasil olar; onun yaradıcılıq yolu yaşadı-
ğı həyatın qanunauyğun nəticəsidir.
Zəngilanda doğulub, Şuşada orta mək-
təb təhsili alıb, əgər bir qədər də obraz-
lı desək, qarabağ düşüncəsi ilə böyü-
yüb. Bu adamın yaşam yolu (tərcimə-
yi-hal), həyat tərzi, Azərbaycan mə-
nafei mühitinin bütün ağrı-acıları ilə
müşayiət olunub, - desək, səhv etmirik.
Ona görə də kosmopolit düşüncə sahi-
bi olan şərhçilərdən fərqli olaraq Qulu
Məhərrəmliyə hətta Qarabağ adı çə-
kilməyə belə xüsusi bir təəssübkeşlik
hissi var. Ancaq bu təəssübkeşlik hissi
onu obyektiv düşüncədən məhrum edə
bilmir. Onun "Qarabağ onuncu yayım
qızmarında" əsərində xüsusi bir mə-
qam kimi Qarabağ ağrıların hansı
ocaqda necə qaynadığını təsvir et-
mək çətin deyil. Nə qədər Qarabağa el-
çi sifəti ilə gəlib-gedən missionerlər bu
qaynarlıqı soyutmaqda cəhd etsələr də,
yənə də hadisələrin odu atəsləri təkcə
iddiaları və zərərcəkənləri yandırır-
sa, bir o qədər də missionerləri yandır-
ır. Qulu Məhərrəmliyə Qarabağı yanan
bir ocaq kimi təsvir edir. Doğrudur,
onun bu yazısında proqnoz xisləti yox-
dur, ancaq xəbərdarlıq motivi var:
"...onuncu yayım qızmarını yaşayan
Qarabağda indi havalar çox isti ke-
çir...". Necədir?.. Bəzilərində qəribə gə-
lən bir sualdır. Kimlər üçünə qəribəli-
yi olmayan adı bir sualdır. Qarabağda
havalər isti keçə bilər. Amma bu hava-
lar içində qaynayan bir vulkan ocağı
kimi közərsə, bunun dəhşətli partla-
yışları da ola bilər, görək bunu bütün
missionerlər unutmasınlar". Ancaq bu
qeydlərdən əvvəl deyilməli olan bezi
məqamlar da vardı. Bu da ondan iba-
rətdir ki, Azərbaycan jurnalistikasının,
mətbuatının klassikləri Qulu Məhərr-
rəmliyə necə görüblər, onu necə xarak-
terizə ediblər - bu barədə qeydlər də,

zənnimcə, oxucu üçün kifayət qədər
əhəmiyyət kəsb edə bilər. Axı biz özü-
müzdən əvvəlkilərin düşüncələri əsa-
sında mənafeiyatımızı formaladıırıq.
Kimliyimizi onların təsvirləri əsasin-
da daha aydın görə bilirik. Bu mənada
Qulu Məhərrəmliyə haqqında yazan ay-
rı-ayrı görkəmli söz-sənət adamlarının
müasir jurnalistikamızın bünövrə dəş-
ni qoyanların Qulu Məhərrəmliyə haq-
qındakı düşüncələrini diqqətdən kə-
narda qoymağa haqqımız yoxdur. Ya-
zıçı-publisist Cəmil Əlibəyov yazır:
"Mürəkkəb mühitdə özünün mənafei
simasını və daxili əzəlliyini qoru-
yub saxlaması, daim həqiqətin yan-
nında olmağa çalışması Qulu Mə-
hərrəmliyə böyük nüfuz qazandırdı,
onu parlaq şəxsiyyətə və jurnalistika-
da söz sahibinə çevirib... Mən
Qulu Məhərrəmliyə elmi-publisistik
yaradıcılığını və ictimai fəaliyyətini
diqqətlə izləyirəm, onun H.B.Zərdabi, Ə.B.Ağaoğlu, Ü.Hacı-
bəyli, Ə.F.Nəmanzadə kimi müta-
fəkilərdən süzülüb gələn milli düş-
üncə tərzini və dəyərlərə bağlılığını
təqdir edirəm". Müəllif belə tutarlı,
dəyərli mülahizələri öz yazdıqlarına
epigraf kimi gətirməkdə ısrarlıdır.
Hiss edir ki, bu tipli istinadlarla o,
ədəbi qəhrəmanını oxuculara daha ya-
nıdan tanıdı bilər. Özü də yerli gəldikcə
bəlkə də yazılarının oxunaqlığını
təmin etmək üçün elmi təhlil tələb-
lərindən kənara çıxır. Axı Q. Məhərr-
rəmliyə özü də yazılarında elə başlıqlar,
elə müraciətlər seçir ki, oxucunu
nəinki özünə cəlb etsin, hətta oxucunu
yazdıqlarının əsirinə çevirsin. Bu da
onun söz ustası olmasının, sözü necə
ifadə etməsinin göstəricisidir. O elə
ifadə tərzini seçir ki, oxuyanı əsirinə
çevirə bilər, hər kəsi hələsində saxlaya
bilir. Zənnimcə, Əli Rza Xələfli də
məhz Qulu Məhərrəmliyə üslubuna
uyğun olaraq yerli gəldikcə emosional
duygularla oxucularına müraciət edir.
Bu da kitabın kütləvi oxucu imkanları
nı artırır. Onun çox maraqlı və bir qə-
dər də emosional müraciətlərindən bir
parça burada yerinə düşərdi: "Yazıla-
rın başlıqlarına diqqət et, əzi oxucu.
Bu başlıqların hansı ideyaları şərh et-
diyini, hansı məqamlara işiq saldığını
hiss et, gör, duy... Məhz onda bilərəm
ki, zamanın xronikasını yazmaq müəl-
lifdən təkcə düşüncə imkanını tələb et-
məyib. Əgər mahiyyətə vərə bilsən gö-
rərəm ki, müəllif xüsusi yangı ilə dün-
ya haqiqətlərini fonunda Azərbaycan
haqiqətlərini sənə necə diktdə edib. Bə-
lkə də bir vaxt gələcək, bir azərbaycan-
lı ziyalı bir publisistin mənafei abimün-
dən od alaraq közərən alovların ocağı-
nı göstərmək gücündə olacaq. Onda
gələcək nəsilərin ən yaxşı nümayəndə-
ləri öz gəncliklərində həmin publisisti
dumanlı bir yaddaş içindən çıxarıb ay-
dın düşüncə axınına gətirəcək... Çətin-
dir haqiqətləri axıracan görmək... Za-
manı qabaqlayan, gələcəyin qaranlıqlarına
işiq salan insanların kimliyini
həmişə qaranlıqda aramaq hökmü yə-
qin ki, öz güvənini axıracan saxlaya
bilməz... Bütün qaranlıqların sonun-
da işiq var". Şübhəsiz, müəllif burada
dəyərli publisistik yazılarında seçdiyi
başlıqları nəzərdə tutur. Və mən hə-
min başlıqları təkrar etməyə lüzum
görmürəm.

(Davamı 11-ci səhifədə)

(Əvvəli 10-cu səhifədə)

Kitabda növbəti bölmə "Dəyişməz zamanın sətir rəngləri" adlanır. Burada da maraqlı yazıların təhlili ilə qarşılaşırıq: "Oxşar və fərqli yanaşmalar: publisistik tablo önündə düşüncələr", "Qarabağ - Aland adaları güzgüsündə", "Qarabağın göz yaşları, yaxud, yaddaşın diktəsi altında yazılanlar", "Zamanın rənglərində son akkordlar". Bu sıradakı qeydlərdə siyasi problemlərin həlli yolları axtarılır. Qulu Məhərrəmli də dünya təcrübəsindən gələn faktları yada salır. Ə.R.Xələfli də həmin yazıları kifayət qədər aydınlığı ilə təhlil edir. Amma tarix göstərdi ki, müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə Azərbaycan xalqının öz haqları qədərincə təmin olundu. Səperatçılar, Azərbaycan qanunları ilə bərişmayanlar ölkədən getməli oldular. Əsas cinayətkarlar isə bu gün məhkəmə qarşısında cavab verməli olacaqlar.

Qulu Məhərrəmli maraqlı publisistik kitablarından biri də "Gələcəyə ön söz" adlanır. "İti bucaq baxışı" kitabının müəllifi həmin kitab haqqında qeydlərini məhz kitabın mövzusunə, məramına uyğun xronoloji ardıcılıqla düzür. Birinci yazı "Giriş əvəzi, yaxud uca vətən kitabının qürur səhifələri" adlanır. Bu bölməni müəllif Qulu Məhərrəmli özündən gətirdiyi epigrafla bəsləyir: "Qarabağda sivilizasiyalar yox, siyasi maraqlar toqquşur". Doğru fikirdir. Çünki erməni siyasətbazları iddia edirlər ki, onların sivilizasiya səviyyəsi ilə Azərbaycan xalqının təbiəti uyğun gəlir. Şübhəsiz, bu cəfəngiyyətdir. Bütün Şərq tarixində mədəniyyəti, mənəvi zənginliyi, Nizami irsi ilə yadda qalan Azərbaycan xalqı sivilizasiya baxımından ittiham oluna bilməz. Qulu Məhərrəmli dediyi kimi burada söhbət yalnız siyasi maraqlardan gedə bilər. Yəni ermənilər Azərbaycan torpaqlarını zorla qoparıb Ermənistanla birləşdirmək məqsədi güdürlər. Əlbəttə, bu da onların xam xəyalıdır. Bu mətnə müəllif Xalq Yazıçısı Anardan da bir epigraf gətirir: "Qulu Məhərrəmli özünəməxsusluğu ilə seçilən jurnalistlərdəndir. Siyasi şərhçi kimi onun hadisələrə obyektiv münasibəti, görünməyən alt qatlara aydınlıq gətirmək məharəti vardır. O, iti təfəkkürü, obrazlı dili, səmimiyyəti, təməşacılığını inandırmaq bacarığı ilə seçilir". Ümumiyyətlə, Qulu Məhərrəmli məhz böyük Anarın dediyi kimi iti təfəkkürü var. Gələcəyə nüfuz edə biləcək baxışları var. O, bütün məqamlarda yazılarında oxucularına nikbinlik duyğuları təlqin edir. Elə buna görə də o, həmişə müasirlərinin diqqətini cəlb edir. Onun yazılarını hər kəs nəşə bir yenilik görə biləcəyi, duya biləcəyi hiss ilə ariyir, axtarır. Müəllif Qulu Məhərrəmli məhərrəmli, onun həyata dünya baxışını, həqiqətlərə birmənalı münasibətini yeri gəldikcə tam səmimiyyəti ilə ifadə etməyə çalışır. Və burada mən bir parça məni olduğu kimi oxucuya təqdi metməyi özümə borc bilərəm: "İndiki dövrimizdə həqiqəti deyən adamların yanında olmağın özü də bir problemdir. Onu təqdir etmək çoxlu həqiqətlərə rəvac vermək deməkdir və bu da istər-istəməz anti qüvvələr tərəfindən arzuolunmaz şəxs qrafasına düşməyinə bəs edir. Qulu Məhərrəmli yaradıcılıq yolu, onun

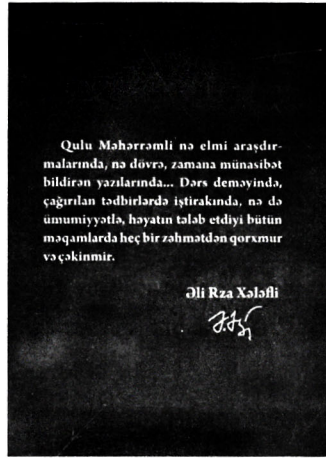
sözünün əhatə dairəsi, dinləyici və oxucu üçün kifayət qədər məlum olan tərəfləri göstərmişik. Zənnimcə, Elçin Şıxlının onun haqqında yazdığıları da dövrün şahidi olmaq baxımından əhəmiyyətlidir: "Geniş auditoriya Qulu Məhərrəmli ekranlarda bir televiziya aparıcısı və siyasi şərhçi kimi görüb. Elmi ictimaiyyət isə onu həm də nüfuzlu jurnalistika mütəxəssisi, nəzəriyyəçi-əlim, bu sahənin aktual problemlərinə dair sanballı tədqiqatların, dərslük və lüğətlərin müəllifi, ana dilimizdə çətdaş problemlərinin araşdıran, bu dilin təmizliyini uğrunda çarpışan ciddi əlim kimi tanıyır". Kitabın "Ön söz" yazan redaktorun bu qeydlərində oxucu üçün təzə heç nə olmasa da, kitabın özü "Gələcəyə ön söz" olduğu üçün gələcək nəsillərin bu günün nüfuzlu söz sahibi kimi Qulu

sərhədlərini göstərmək gücündə olan sənətkarlığı haqqında qəti və aydın qənaətdə olaq.

Müəllifin "İti bucaq baxışı" adlı kitabında növbəti bölmələr də maraqlı doğurur: "Cümhuriyyət həqiqətləri publisistik səciyyədə", "Qarabağ: yaşayan tarixin izləri", "Vətəndən keçən yol", "Amal və əməl savaşı: milli-mənəvi problemlər", "Ana dili problemləri", "Mətbuat, tv və jurnalistika problemləri", "Beynəlxalq problemlər - geopolitika məsələləri", "Siyasi-ədəbi portretlər"...Düşünürəm ki, bu başlıqlarda əks olunan yazı bölmələrini ayrı-ayrılıqda təhlilə çəkməyə lüzum yoxdur. Çünki ümumiləşmiş və təzə təzə görünən ayrı-ayrı hissələrin başlıqları oxucuda dəyişilən mövzularla bağlı aydın təsəvvür yarada bilər. Bütün hallarda

edəcəyik. Amma professorun nəzərə almadığı bir məqamı elə həri başdan çatdırmaq istərdik. Mətbuatın acı durumunun əsas səbəblərindən biri də heç bir yazı savadı olmayan, elementar səviyyədə peşə hazırlığı keçməyən şəxslərin də kütləvi şəkildə mətbuat əlaminə axınla daxil olmalarıdır. Bunların bir çoxu təsisçi və baş redaktor səlahiyyətlərinə sahiblənməklə hərəkət edərlər kimi saysız-hesabsız çöldən gəlmələrə də müxtəlif ünvanlı vəsiqələr payladılar. Beləliklə, mətbuatın mənəvi cəhətdən sarsıntı dövrü başlandı. Bu məsələ mənim yaddaşında ölkəmizdə olub-keçmiş daha bir hadisəni də oyadı. 70-ci illərdə məktəblərin qapısını açıb heç bir pedaqoji təhsili, hətta heç peşə təhsili olmayan xarratları, dülğərləri, sürücüləri, montyorları əmək və texniki sahə üzrə müəllim kimi işə götürdülər. Təbii ki, müəllim peşəsinin incəliklərindən xəbəri olmayan bu adamlar məktəbdə pedaqoji işin səviyyəsinə ciddi mənəvi zərər vurdular. Müqəddəs müəllim adını hörmətlə çəkən şagird dilemma qarşısında qalmışdı. Dülğərə də, sürücüyə də müəllim deməyə məcbur idi". Doğrudur, müəllif bu düşüncələrinin arxasına qeyd edir ki, bir çox yanaşmalar artıq tarixə qovuşub. Bəlkə də daha yeni həyata yanaşma üsulları formalaşdır. Və yaxud da formalaşmaqdadır. Amma müəllif bütün kəskinliyi ilə qeyd edir ki, jurnalistika məktəbinin yeni sistemini yaradan nəzəriyyəçi alimlərdən biri kimi Q.Məhərrəmli təqdi metdiyi yeni jurnalistika yolu da var.

Qulu Məhərrəmli "İti baxış bu-

İti bucaq baxışı

Əli Rza Xələfli

İTİ GÖZ, İTİ NƏZƏR USTADI

Məhərrəmli obrazını yaddaşında təzələmək baxımından faydalıdır.

Zaman keçdikcə və yeni zaman səhifələri yazıldıqca, bəzən daha əvvəlki səhifələr unudulmalı olur, bir çox hallarda unudulmasa da, ümumi cizgilərə çevrilir. Ancaq Qulu Məhərrəmli tipli ziyalılar vaxtın qatarında sadəcə sərnəşin deyil, həm də bu qatarın hərəkətinə təkan verən, enerji verən güc mənbəyidir. Elə bu səbəbdən də onun kimliyini xarakterizə edən mülahizələrin həmişə diqqətdə olması vacibdir. Elçin Şıxlı sözünə davam edir: "Mən isə onu istedadlı jurnalist, güclü qələmə sahibi, yuxarıda təsvir etdiyim epizoddakı Qulu kimi tanıyır və sevirəm. Mənim üçün etiraz etməyi bacaran insan milli ruhun və milli xarakterin daşıyıcısı, xalqın həqiqi təmsilçisidir. Buna görə də mən peşəkarlığımıza, istedadımıza, həqiqi vətəndaş mövqeyinə, dilettantlığa etiraz edib mənaviyyətsizliyə "yox" deyə bildiyinə, haqsızlığa səssiz qalmadığına görə Qulu müəllimi həm də bu xalqın böyük ziyalı sayıram". Xarakteristika düzgündür. Həm də dəyərlidir, ona görə ki, bu xarakteristikamı imzalayan Qulu Məhərrəmli öz müasiridir, dövrünün ziyalıdır. Onu yaxşı tanıyan, kimliyini kifayət qədər vaqif olan müasiridir". Şübhəsiz, hər hansı bir oxucu bu qeydləri oxuyarkən Qulu Məhərrəmli həyat, cəmiyyət haqqında düşüncələrinə rəvac verə bilən mühtitini də aydınlığı ilə görə bilər. Bu da bizə nikbin duyğularla düşünməyə əsas verir ki, onun böyük söz adamı, yeni publisistikada da özünü ifadə edə bilməyən sonsuz

söz, sənət oxucuda hansı səviyyədə əks olunursa, elə motivlərlə də yadda, yaddaşda qalır.

Sıraladığımız ümumi başlıqların hər birində ayrı-ayrılıqda 3-4 mövzu şərh olunur. Mən sadəcə bir-iki məqama diqqəti cəlb etməyə istərdim. Kitabda belə bir başlıq var: "Yaz və döyüş: axı sən jurnalist sən". Düşünürəm ki, bu qeydlər elə günümüz üçün də kifayət qədər əsaslıdır və tələb də düzgündür. Əli Rza Xələfli həmin yazısını oxucuya təqdim edərkən belə bir mənəvi bünövrə ilə fikirlərini əsaslandırır: "Günümüzün reallıqları fonunda mətbuatın (eləcə də radio və tv-nin, saytların) problemlərindən danışmaq nə qədər asandırsa, bir o qədər də çətinləşir. Doğrudur, burada bir qədər məntiqə zidd kimi formal təəssürat yarana bilər. Axı asan olan eyni zamanda necə çətin olur?"

Mətbuat dördüncü hakimiyyətdir - deyirik. Mətbuat bu missiyamı yerinə yetirə bilirmi? Əlbəttə, ritorik sualdır. Hər birimizə aydındır ki, mətbuat nə üçün bu missiyamı yerinə yetirə bilmir. Bunun min bir səbəbi var. Əslində Qulu Məhərrəmli də məqsədi "Gələcəyə ön söz" kitabında kifayət qədər geniş yer verdiyi mətbuat, tv və jurnalistika problemləri haqqında elə bu səbəbləri araşdırmaq üçün ən müxtəlif yönümlərdən məsələyə münasibət bildirməkdir.

Biz yeri gəldikcə, professorun qaldığı problemləri göstərəcək, onun məsələyə yanaşma tərzinə münasibətini bildirəcək və demək olar ki, bütün hallarda haqlı mövqeyini təqdir

cağı" kitabında sözün həqiqi mənasında modernist bir söz adamı, yeni təfəkkür sahibi olan həyata yanaşma ustadı kimi özünü doğruldan sənətkardır. Təqdir olunan həlaldır ki, o bu gün yeni jurnalistlər nəslinin yetişməsinə nöinki nəzəri bilikləri ilə öz imkanlarını əsirgəmir, həm də fəal, obyektiv yazı gücü ilə də jurnalist cəmiyyətdə necə olmalıdır və necə yazmalıdır - örnəyinin də tədqiqedicisidir.

Bəlkə də yazını bu məqamda bitmə hesab edərdim. Ancaq Qulu Məhərrəmli obrazında mən sözün həqiqi mənasında ləyaqətli varislik missiyası da görürəm. Onun haqqında yazılmış "İti bucaq baxışı" kitabının son notlarında görkəmli jurnalistlərin, söz-sənət adamlarının çox orijinal portretləri də var. Xüsusilə, Şirməmməd Hüseynovla bağlı xatirə motivində işlənməmiş portret yazısı gələcək nəsillər üçün bir çox həqiqətlərdən xəbər verir.

Biz gələcəyə həqiqətləri deyə bilən adamların sözünün işığında gedirik. Zənnimcə, yeni nəsillər də bu işığın qaynağının, haradan gəldiyinin fərgində olacaqlar.

İndi qayıdram yazımın başlığına: "İti göz, iti nəzər ustadı". Bu, təkə nə Qulu Məhərrəmliyə, nə də Əli Rza Xələfliyə aid deyil. Ümumiyyətlə mənəların mahiyyətinə vərə bilən hər kəsə aiddir. İti bucaq baxışı" kitabında mən tərəflərin iti göz və iti nəzər ustadlığını gördüm.